

## 12 Mart 1971 Askeri Muhtırası

12 Mart 1971 Askeri Muhtırası, Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a bir muhtıra verilerek hükümetin istifasının istenmesi ile oluşan askeri müdahaledir. 12 Mart Muhtırası, Türkiye Cumhuriyeti döneminde meydana gelmiş ikinci askeri darbedir. 12 Mart 1971 günü saat 13:00'de TRT radyolarında okunan metin ile darbe ilan edilmiştir. Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç, Kara Kuvvetleri Komutanı Faruk Gürler, Deniz Kuvvetleri Komutanı Celal Eyiceoğlu ve Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur'un imzasıyla Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a muhtıra verilmiş ve hükümet istifa ettirilmiştir.

Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç, Kara Kuvvetleri Komutanı Faruk Gürler, Deniz Kuvvetleri Komutanı Celal Eyiceoğlu ve Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur'un imzasıyla Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a muhtıra verilmiş ve hükümet istifa ettirilmiştir.

Muhtıra ile, meclis ve hükümetin görevini yapmadığı, Atatürk'ün işaret ettiği uygarlık seviyesine ulaşma hedefinden sapıldığı, bu durumun düzeltilmesi için derhal partiler üstü bir hükümet kurulması gerektiği, aksi takdirde ordunun idareyi doğrudan ele alacağı açıklanmıştır.

Darbeyi izleyen iki yılda, sıkıyönetim askeri mahkemeleri yargılamalara başlamış; 10.000'den fazla kişi gözaltına alınmış, tutuklanmış yada hüküm giymiştir.

Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan, 6 Mayıs 1972'de idam edilmiştir.

Muhtıra sonrasında, 37 gazete ve derginin yayını tamamen yasaklanmış ya da durdurulmuş; 200'den fazla kitap yasaklanmış, yarım milyondan fazla kitap toplatılarak imha edilmiştir. Askeri savcılar ayrıca 151 sanık hakkında idam talep etmiştir. Üç siyasal parti kapatılmış, TİP'in yöneticileri ağır hapis cezalarına mahkum edilmiştir. Grev ve sendika hakları, askerlerin mevzuatta yapılan değişikliklerle sınırlandırılmış; kamu sektöründeki tüm sendikalar ile öğrenci dernekleri kapatılmıştır.

Muhtıra ile Parlamento ve partiler kapatılmamış, Anayasa askıya alınmamıştır. Darbeden sonra hükümeti kurmak üzere tarafsız bir milletvekili sıfatıyla CHP Kocaeli milletvekili Nihat Erim seçilmiş; Erim CHP'den istifa etmiş ve bağımsız başbakan olarak darbecilerin istediği hükümeti kurmuştur. Uzun ömürlü olmayan Erim hükümetinin yerine 22 Mayıs 1972 tarihinde Ferit Melen hükümeti kurulmuş, Melen hükümeti de bir süre sonra görevi bırakınca 15 Nisan 1973-26 Ocak 1974 yılları arasında görev yapan Mehmet Naim Talu'nun kurduğu seçim hükümeti ile ülke seçime gitmiştir. Darbe hükümeti dönemi 14 Ekim 1973 tarihinde gerçekleştirilen genel seçimlerde sona ermiş, yapılan seçimlerde Cumhuriyet Halk Partisi 185 milletvekiliyle iktidar olmuştur. İsmet İnönü'nün 1972 yılında istifa etmesi üzerine genel başkanlığa seçilmiş olan Bülent Ecevit hükümeti kurarak başbakan olmuştur.

### ***Darbe Öncesi Dönem, Anayasa Değişikliği Önerisi, Siyasi Yasaklar, Siyasal Olaylar ve Gerginlikler***

12 Mart 1971 Askeri Muhtırası öncesi dönemde Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel hastalanmış, TBMM tarafından görevden alınan Gürsel'in yerine Genelkurmay Başkanı Cevdet Sunay seçilmiş; boşalan Genelkurmay Başkanlığı'na 16 Mart 1969'da Memduh Tağmaç getirilmiştir.

Başbakanlık makamında Süleyman Demirel bulunmaktadır. 1969 yılı mayıs ayında Türkiye Büyük Millet Meclisine bir anayasa değişikliği teklifi verilerek 1960 müdahalesinden sonra getirilen siyasi yasakların kaldırılması önerilmiştir. 1960 ihtilalinde Cumhurbaşkanı olan ve görevden alınan Celal Bayar ile İsmet İnönü bir anlaşmaya varmış, aralarındaki kavgalı durumu sona erdirmişlerdir. Demokrat Partililere getirilen siyasi yasakların Cumhuriyet Halk Partisi tarafından da kaldırılması istenmekte olmasına karşın Genel Kurmay Başkanlığı ve ordu Bayar ve arkadaşlarının siyasi haklarının iade edilmesine karşı çıkmış, ordunun anayasa değişikliğine karşı çıkan tutumları kamuoyuna da yansımıştır.

İsmet İnönü ve lideri olduğu Cumhuriyet Halk Partisi bu dönemdeki darbe tehdidine karşı siyasal duruşunu korumuş ancak anayasa değişikliği teklifi Komisyona geri çekilerek genel seçime gidilmiş, Süleyman Demirel önderliğinde Adalet Partisi, 12 Ekim 1969 seçimlerinde tek başına iktidar olmuştur. Süleyman Demirel ise yeniden başbakan olmuştur. Cumhuriyet Halk Partisi 143 milletvekili Adalet Partisi de 256 milletvekilliği kazanmıştır. Bayar ve arkadaşlarının 27 Mayıs 1960 darbesiyle gelen siyasi yasakları devam etmiştir.

### ***Sendikal Eylemler, Öğrenci Olayları ve Darbe Teşebbüsü***

Adalet Partisi ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin işbirliğiyle 1970 yılında 274 sayılı İş Kanunu ile 275 sayılı Sendikalar Kanununda değişiklik yapılmış, sendikal hakları geriye götüren bu yasal düzenlemelere karşı işçi hareketi tarafından büyük gösteriler yapılmış, gösterilere 75.000 civarında işçi katılmış, bu olaylar nedeniyle Bakanlar Kurulu tarafından 60 günlük sıkıyönetim ilan edilmiştir. Eylemlere katılan sendikaların yöneticileri sıkıyönetim mahkemelerince tutuklanmış ve yargılanmaya başlanmıştır. Şiddet olayları ve huzursuzluklar artmış, ekonomik sıkıntı ve darboğaz halkı büyük oranda yoksullaştırmıştır. Öğrenci olayları ve eylemleri artmış, üniversiteler çatışma merkezi haline gelmiş, karşıt görüşlü gruplar karşı karşıya gelmeye başlamış, Deniz Gezmiş ve arkadaşları tarafından dört Amerikan askeri kaçırılmış daha sonra bu dört asker serbest bırakılmıştır.

ODTÜ'yu 1969'da ziyarete gelen eski ABD Ankara Büyükelçisi Robert Komer'in arabası öğrenciler tarafından yakılmıştır. Emekli Korgeneral Cemal Madanoğlu liderliğindeki gizli askeri cuntanın 9 Mart 1971 tarihinde yapacağı darbe; cunta içine sızmış olan Mahir Kaynak tarafından öğrenilerek bertaraf edilmiştir. Darbeye adı karışanlar emekliye sevk edilmiştir. Bu olaydan günler sonra 1971 yılı 12 Mart günü saat 13:00 itibarıyla TRT radyolarından muhtıra ilan edilmiştir.

### **12 Mart 1971 Darbesi (12 Mart Muhtırası) Metni**

- 1- Meclis ve hükümet, süregelen tutum, görüş ve icraatlarıyla yurdumuzu anarşi, kardeş kavgası, sosyal ve ekonomik huzursuzluklar içine sokmuş, Atatürk'ün bize hedef verdiği uygarlık seviyesine ulaşmak ümidini kamuoyunda yitirmiş ve anayasanın öngördüğü reformları tahakkuk ettirememiş olup, Türkiye Cumhuriyetinin geleceği ağır bir tehlike içine düşürülmüştür.
- 2- Türk milletinin ve sinesinden çıkan Silahlı Kuvvetlerini bu vahim ortam hakkında duyduğu üzüntü ve ümitsizliğini giderecek çarelerin, partiler üstü bir anlayışla

meclislerimizce değerlendirilerek mevcut anarşık durumu giderecek anayasanın öngördüğü reformları Atatürkçü bir görüşle ele alacak ve inkılap kanunlarını uygulayacak kuvvetli ve inandırıcı bir hükümetin demokratik kurallar içinde teşkili zaruri görölmektedir.

- 3- Bu husus süratle tahakkuk ettirilemediği takdirde, Türk Silahlı Kuvvetleri kanunların kendisine vermiş olduğu Türkiye Cumhuriyetini korumak ve kollamak görevini yerine getirerek, idareyi doğrudan doğruya üzerine almaya kararlıdır.  
Bilgilerinize.

## **Hukuk Ansiklopedisi**

**8 Mart 2021**